

Toimenpidealoite TPA 148/2020 vp

Sari Sarkomaa kok ym.

Toimenpidealoite terveysperusteisen veron käyttöönnotosta

Eduskunnalle

Pääministeri Marinin hallituksen ohjelmaan on kirjattu: "Hallitus selvittää mahdollisuuden ottaa käyttöön kansanterveyttä edistävän veron, joka kohdistuisi esimerkiksi sokeriin. Hallitus vaikuttaa myös EU:ssa siihen, että uudenlaisia terveyttä edistäviä veroja voidaan ottaa käyttöön."

Suomi on vaikeassa tilanteessa, jossa erityisesti tarvitaan uusia vaikuttavia ratkaisuja, jotta talous ja hyvinvointi sekä kansanterveys voidaan kestävästi turvata. Verotusta tulisi kohdentaa niin, että sillä tuetaan terveyden edistämistä ja kansansairauksien ehkäisyä ja vähennetään siten terveydenhuollon kustannuksia sekä edistetään ihmisten työkykyä.

Terveysperusteiselle verolle, kuten sokeriverolle, on vankat kansanterveydelliset ja kansantaloudelliset perusteet. Veropohjan laajentaminen koskemaan virvoitusjuomien, makeisten ja jäätelön lisäksi kaikkia sokeripitoisia tuotteita on perusteltua. Virvoitusjuomaverosta ja kulutustottumusten muutoksesta huolimatta suomalaisten ylipaino on lisääntynyt. Veron ulkopuolella on noin 80 % suomalaisten nauttimasta sokerista. Kaikkein suurimpiin sokerinlähteisiin, kuten mm. suklaa ja makeiset (12—14 % nauttimastamme sokeristamme), makeat leivonnaiset (12 %) sekä puhdas taloussokeri (4—7 %), ei kohdistu minkäänlaista veroa.

Verosta vapaita tuotteita kehitetään nyt keveyden tai terveellisyyden sijasta mahdollisimman paljon kuluttajia houkuttaviksi, kun eri kategoriat, kuten makeiset ja leivonnaiset, makeiset ja jäätelö tai keksit ja makeiset, sekoittuvat yhteen. Yksittäisten tuotteiden kaloritiheys sekä pakkauskoost kasvat. Esimerkiksi makeisverosta luopumisen jälkeen makeisten kulutus on Suomessa lähtenyt selkeään kasvuun jo ennestään eurooppalaisittain korkealta kulutustasolta.

Koska tarjonnalla on vaikutusta kulutuskysyntään, voidaan veron avulla ohjata teollisuutta panostamaan vähäsokerisempien tuotevaihtoehtojen kehittämiseen. Tämä ohjausvaikutus teollisuuden näkyvät mm. virvoitusjuomakategoriassa, jossa vähäsokeristen juomien tuotekehityspanokset ovat johtaneet myös kevyempien juomien kulutuksen kasvuun.

Verokohtelun tulisi olla tasapuolista ja yhdenmukaista. Kapea-alaisen veron sijasta Suomeen tarvitaan veromalli, jossa vero kohdistuu sokeriin laajemmin kuin vain yhdessä tuoteryhmässä. Sokeriverolla on arvioitu oleva tärkeitä terveyspoliittisia vaikutuksia. Runsas sokerin syönti on merkittävä osatekijä kansansairauksien synnyssä, mikä taas on yhteiskunnalle kallista terveydenhoidon kustannusten ja sairauspäivien muodossa. Runsaalla sokerin syönnillä on yhteys muun muassa lihavuuteen, sydän- ja verisuonisairauksiin sekä hampaiden reikiintymiseen ja eroosioon. Myös rasvaveron on arvioitu olevan tehokas painonhallintainstrumentti.

Toimenpideoite TPA 148/2020 vp

Lasten ja nuorten runsas sokerin käyttö on terveyden kannalta huolestuttavaa. Noin 14 prosenttia kokonaisenergiasta tulee sokerista. Keskeinen syy lasten ja nuorten ylipainon jatkuvaan kasvuun on sokeri. Suomessa asuvista 2—16-vuotiaista pojista 27 prosenttia ja tytöistä 17 prosenttia oli vuonna 2019 vähintään ylipainoisia. Pojista lihavia oli kahdeksan prosenttia ja tytöistä neljä prosenttia. Myös lasten suunterveys on heikentynyt. Kansanterveyden näkökulmasta on tärkeää saada erityisesti lasten ja nuorten ravinto vähemmän sokeria sisältäväksi.

Mikään vero ei lopeta kokonaan verotetun hyödykkeen kulutusta. Verottamalla sokeria voidaan kuitenkin ohjata kuluttajia vähentämään liiallista sokeripitoisten tuotteiden kulutusta. Vero ei toisaalta koski hedelmiä tai kasviksia, joten terveellisiksi katsottavien elintarvikkeiden verokohtelu ei muuttuisi.

Sokerivero tukisi merkittävästi valtiontaloutta. Terveysalan järjestöjen ja yksittäisten veroasiantuntijoiden luonnostelemien mallien perusteella on voitu laskea tuottoarvio, joka veron kohdistuessa suurimpiin sokerin lähteisiin on vähintään 400—500 miljoonaa euroa.

Suomen nykyisessä taloudellisessa tilanteessa verotusta tulisi kohdentaa niin, että sillä tuetaan terveyden edistämistä ja kansansairauksien ehkäisyä ja vähennetään siten terveydenhuollon kustannuksia sekä edistetään ihmisten työkykyä. Veron tulisi määräytyä lisätyn sokerimäärän mukaan riippumatta siitä, missä tuotteessa sitä käytetään. Vero kohtelisi tällöin eri tuoteryhmiä oikeudenmukaisesti.

Sokerin ilmoittaminen ravintoainemerkinnöissä on nykyään pakollista, joten tuotteiden sokerisisältö on tiedossa. Veron perustan tulee olla kansanterveydellinen — näin se useiden asiantuntijoiden mukaan ei olisi EU-säännösten vastainen eikä sisältäisi valtiontueksi katsottavaa valikointia verotukea.

Kansalaisten nauttimien tuoreiden hedelmien ja kasvien määrää ei tule rajoittaa, ja niiden kulu- tusta voidaan tukea. Lupaa tähän rajaukseen voidaan hakea EU:n ilmoitusmenettelyn kautta, kuten on aiemmin haettu mm. sähkön valmisteveron erilaisiin toteutuksiin.

Hedelmiä ei koske EU:n säätelemä ravintoarvomerkitävelvollisuus, joka taas on pakollinen teollisesti valmistetuille elintarvikkeille. Hedelmät eivät myöskään ole verrattavissa teollisesti valmistettaviin elintarvikkeisiin.

Sokerivero on monia muita veroja oikeudenmukaisempi. Kuluttaja pystyy omilla ostovalinnoil- laan vaikuttamaan siihen, miten paljon vero vaikuttaa omaan talouteen. Esim. arvonlisäveron yleinen korottaminen tarkoittaisi menojen kasvua omista terveellisemmistä valinnoista huolimatta.

Vero kannustaisi suomalaisia vähentämään liiallista sokerin nauttimista ja siten muokkaamaan ruokavaliotaan terveellisemmäksi. Samalla vero kirittäisi teollisuutta kehittämään kuluttajille maistuvia vähäsokerisempia tuotteita. Näille panostuksille on Suomessa tarvetta. Väestön terveyskäyttäytymisen muuttamiseksi tarvitaan monia samanaikaisia ja -suuntaisia toimia, joita yhteiskunnan eri sektorit toteuttavat. Terveysperusteisen sokeriveron käyttöönotto on niistä yksi.

Toimenpideoite TPA 148/2020 vp

Valtioneuvoston selvityksessä Ruokaympäristön osatekijät ja ohjauskeinot (Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:51) todetaan, että verojen ja tukipalkkioiden kautta voidaan vaikuttaa ruoan kulutukseen ja ruokavalintoihin. Tutkimushankkeen tulokset korostavat eri ohjauskeinojen yhtäaikaista käyttöä ja seurantaa. Lisäksi tarvitaan standardeja ja säädöksiä, informatiivisten ravintosisältömerkintöjen kehittämistä ja laajempaa käyttöönottoa sekä erilaisten ruokapalvelujen ja joukkoruokailun saatavuuden parantamista.

Maailman terveysjärjestö WHO on jo usean vuoden ajan suositellut sekä verojen että tukien käyttöä tarttumattomien sairauksien ehkäisyssä ja tehnyt asiasta sekä julkaisuja ja selvityksiä niin Euroopassa kuin maailmanlaajuisestikin. Monen tutkimuksen kohteena ovat olleet virvoitusjuomat sekä niiden yhteys erityisesti lasten lihavuuteen.

Euroopan unionin jäsenvaltioissa, kuten Unkarissa, on otettu käyttöön terveysveromalleja, joissa verotus kohdistuu yhdistelmämallin kaltaisesti valikoivasti erilaisiin terveydelle haitallisiin elintarvikkeisiin. Mallit ovat saaneet EU:n komission hyväksynnän.

On syytä huomioida valtiovarainministeriön sokeriverotyöryhmän vuonna 2013 havaitsema ongelma, joka pelkän sokerin verottamisesta aiheutuu, jos kulutus siirtyy silloin muihin epäterveellisiin tuotteisiin. Veropohjaltaan kapea terveysvero ei täytä terveyden edistämiseen liittyviä tavoitteitaan yhtä tehokkaasti kuin laajempi terveysvero. Tästä syystä terveysperusteisen valmisteveron veropohja tulisi säätää mahdollisimman laajaksi ottamalla siihen mukaan myös tuotteet, joissa on korkea suola- tai rasvapitoisuus.

Aiemmin sokeriverotyöryhmän havaitsemat esteet yhdistelmämallin kaltaisen terveysveron käyttöönottoon ovat poistuneet. EU:n kuluttajainformaatioasetuksen soveltaminen on nyt pakottavaa, ja tiedot tuotteen ravintoainepitoisuuksista ovat helpommin saatavilla. Lisäksi valmisteverotuksen tietojärjestelmät ovat päivittyneet.

Valtiontukiarvioinnin kannalta verotuksen tavoitteilla ja tosiasiallisilla vaikutuksilla on suuri merkitys. Veron ulkopuolelle voidaan rajata tuotteita vain, jos se on objektiivisesti oikeutettua eikä vapautus rajoita tai heikennä määriteltyjen tavoitteiden toteutumista. Tämän takia on tärkeää, että Suomen terveysveron tavoitteeksi asetetaan fiskaalisten tavoitteiden lisäksi myös terveellisen ravitsemuksen edistämiseen tähtäviä tavoitteita.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin terveysperusteisen veron käyttöönottamiseksi.

Helsingissä 27.11.2020

Sari Sarkomaa kok
Mia Laiho kok
Timo Heinonen kok